

Sažetak

Milica Mihaljević, Antun Halonja, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb

UDK 81'373,611 izvorni znanstveni rad

Primljen 24. veljače 2012., prihvaćen za tisak 24. travnja 2012.

Neologisms in Computer Terminology

The authors analyze the computer terms which were submitted for the contest for the word of the year organized by the journal Jezik. In their analysis they use terminological principles and differentiate between terms that could be accepted as terms of the standard language (*dodirnik, iskočnik, klinica*), and jargon terms (*krilić, gnjavaško*).

JE LI SLAMA KUMOVA ILI KUMOVSKA?

Ivana Trtanj



U hrvatskome narodu općeprihvaćen naziv za Mliječnu stazu jest *Kumov(sk)a slama*. U nekim se dijelovima Lijepe Naše upotrebljava naziv *Marijina Kruna* – Zagorcima poznata kao *Marijina Korûna*, Kvarnercima kao *Štomorÿna Kruna*, a Dalmatincima kao *Gôspina Kruna*.

Otkud naziv *Kumov(sk)a slama*?

„...prema pučkoj predaji kum kumu bio ukrao slamu, i kad je nosio breme slame, ona je ispadala i ostavljala trag po putu. Dragi Bog je onda – za opomenu kradljivcima – takav nedopušteni i nečasni čin obilježio zvjezdanom prašinom, kojoj otuda takvo ime.“ (T. Ladan, 2009.: 331.)¹

Kako bismo što točnije odgovorili na pitanje iz naslova, je li slama Kumova ili Kumovska, potrebno je pažljivo proučiti uporabu i značenje dvaju dometa za tvorbu pridjeva *-ov* i *-ski*. Navedeni se dometcima rabe pri tvorbi odnosnih pridjeva. Većina gramatika pridjeve dijeli na opisne, gradivne i posvojne, dok je S. Babić uveo podjelu na opisne i odnosne.²

¹ Za razliku od te priče koja je poznata i drugim narodima Varat i Andreić (1999.) u svojoj priči nemaju dva kuma, već samo jednoga. „Bog se sažalio na kumeka pa je razasuto sijeno pokupio i razbacao preko cijelog neba gdje se i dandanas vidi kao nježni mliječni pojas. I kumekova kola je stavio na nebo. To je zvijezde Velikih kola. Za kumeka se također našlo mjesto na nebu, njegov lik predstavljen je u obliku zvijezda Volar (vozač).“ (Varat, Andreić, 1999.: 50.)

² Marija Znika (1999.: 377. – 389.) predlaže podjelu posvojnih i odnosnih pridjeva na podrazrede. Jedna od razlika koja razdvaja posvojne i odnosne pridjeve, ističe Znika, jest ta što se posvojni u načelu tvore od imenica koje znače što god živo te izriču i konkretnu jediničnu pripadnost, dok je za odnosne pridjeve to obilježje nebitno.

U Hrvatskoj gramatici (1997.) u trodijelnoj podjeli pridjeva posvojni su pridjevi oni koji izriču pripadanje ili kakvu drukčiju povezanost onoga što označuje imenica u pridjevnoj osnovi. Mogu značiti povezanost s jednim primjerkom, npr. *bratov kaput, majčino pismo, lugareva kuća* i odgovaraju na pitanje *čiji?*. Međutim mogu značiti i povezanost s vrstom pa su kao takvi bliži opisnim pridjevima i odgovaraju na pitanje *kakav?*, npr. *gospodsko dijete, majčinska ljubav, djedovsko strpljenje*. (Barić, E. i dr., 1997.: 174.)

U Silić-Pranjčkovićevoj gramatici (2005.: 133.) također se navodi trodijelna podjela, s tim da dometke *-ov, -ev, -in* smatraju posvojnima, dok dometak *-ski* označuje posvojnost u širemu smislu, a u užemu znače odnos.

„Oni se, za razliku od primarnih posvojnih pridjeva, pišu malim početnim slovom.“ (Pranjčković-Silić, 2007.: 174.)

Težak-Babićeva gramatika (2000.: 116.) pridjeve dijeli na opisne i odnosne, dok za trodijelnu podjelu piše da se javlja „u starijim gramatikama“.

„Odnosni pridjevi označuju neki odnos prema riječi u pridjevnoj osnovi“ (Babić-Težak, 2000.: 212.)

Autori (2000.: 213.) ističu da pojedini dometci označuju i različit odnos, npr. *-ov, -ev, -in* prema jednini, a *-ski* prema množini: *banov dvor* – dvor jednoga bana, *banski dvor* – dvor u kojem stanuju banovi.

Babić u Tvorbi riječi (1991.: 359.) objašnjava da odnosni pridjevi tvoreni dometkom *-ov* označuju različite odnose prema pojedincu označenom imenicom u pridjevnoj osnovi; uglavnom se misli na određena pojedinca koji je poznat ili je prije spomenut. Katkada iz konteksta jasno proizlazi da se odnosi na određenoga pojedinca iako se tek pridjevom prvi put kazuje na kojega (*Gundulićeva ulica, Bachov apsolutizam*). *Kumova slama* prema tome označuje određena kuma, onoga iz priče, koji je krađom došao u posjed slame.

Pridjevi na *-ski* odnose se na množinu ili na bilo kojega pojedinca, npr. *carski koji se odnosi na careve ili bilo kojeg cara*. (Babić, 1991: 376.) Analogno tomu pridjev bi *kumovski* značio *koji se odnosi na kumove ili bilo kojega kuma*.

Nadalje, Babić tumači (1991.: 384.) da pridjevi s dometkom *-ovski, -evski* služe za tvorbu pridjeva od imenica muškoga roda. Raspodjela im je kao i u sufiksa *-ov, -ev*, a rabe se zbog glasovnih i semantičkih razloga. Katkad se ti sufiksi rabe samo da pridjev dobije izrazitiji glasovni kostur: *lavovski, divovski, kraljevski, zmajevski, kumovski, robovski*, ali je, piše Babić, samo *ropski* običnije nego *robovski*. Ti dometci dolaze na pridjeve koji imaju glasovnu zaprjeku za *-ski* (*kadrovski, parkovski, šahovski, kumovski*). Značenje je tih pridjeva isto kao i značenje pridjeva s dometkom *-ski*. Dakle, njima se kao i pridjevima s dometkom *-ski* označuje odnos prema množini ili bilo kojemu pojedincu.

Leksikograf se u izradi rječničkoga članka služi metajezikom koji ima svoje posebnosti jer jezik definicije čine posebna sintaktička ustrojstva, a one su tipizirane

za neke semantičke i gramatičke razrede riječi pa ih B. Tafra (1988.: 190.) smatra leksikografskim formulama. One su česte u definicijama pridjeva pa susrećemo ustrojstva „koji se odnosi na“, „koji je od“, „koji je kao“ itd. Značenje se razreda posvojnih pridjeva, tvrdi M. Znika (1999.: 381.) može opisati preoblikom „koji/što pripada komu“, a odnosnih pridjeva „koji/što se odnosi na koga/što“. Zanimljivo je pogledati kako hrvatski rječnici opisuju pridjeve *kumov/kumovski*.

Akademijin je rječnik *kumov* opisao kao posvojni pridjev („koji pripada kumu“), što on i jest. Međutim pridjeve *kumovski*, *djedovski*³, *bogataški* također objašnjava definicijom „koji pripada“. U tome je rječniku pod natuknicom *kumovski* navedena *Kumovska slama* te uz nju stoje navodi iz djela srpskih književnika (*Kumovska slama*: Vuk, rječnik, Vuk, narodna pjesma, M. P. Šapčanin). Isto se kao i u Akademijinu rječniku *Kumovska slama* navodi i u Broz – Ivekovićevu rječniku (1901., sv.1 A-O). Značenje pridjeva koji se tvore od imenica odnosnim dometcima *-ski*, *-ni* jest „koji se odnosi na“, a ne „koji pripada“ jer je to značenje posvojnih pridjeva s dometcima *-ov*, *-ev*, *-in*, tj. pridjevi koji označuju pripadanje (kovačeva kliješta – čija kliješta? kovačeva; kovačka kliješta – koja se odnose na kovače).

Rječnik hrvatskoga književnog jezika od preporoda do I. G. Kovačića (1986.) pridjev *kumov* opisuje „što pripada kumu“ (*Kumova Slama*), dok za pridjev *kumovski* ne daje opis značenja, nego nudi citat iz književnoga djela („... kumovska kuća...“ Matić). Isto čini s pridjevima *carev* i *carski*.

Rječnik hrvatskoga jezika (2000.) ne donosi natuknicu *kumov*. Značenje pridjeva *kumovski* u ovome je rječniku opisno („koji je kao u kuma“: *Kumovska slama*) iako je pridjev *kumovski* pridjev koji znači odnos. U istome je rječniku pridjev *carski* objašnjen definicijom „koji se odnosi na careve“, posvojnoga pridjeva *carev* nema kao ni pridjeva *kumov*. Isti je slučaj s pridjevima izvedenim od imenice *profesor*. Posvojnoga pridjeva nema dok je pridjev *profesorski* objašnjen definicijom „koji se odnosi na profesore“. Nameće se pitanje zašto i pridjev *kumovski* nije objašnjen na isti način.

Hrvatski enciklopedijski rječnik⁴ (2003.) *kumovski* objašnjava „koji se odnosi na kuma i kumstvo“, pridjev *kumov* nije zabilježen.

Značenja pridjeva od imenica *djed*, *bogataš*, *car*, *profesor* – u tom rječniku nisu dosljedno izvedena. Posvojni se pridjevi od imenica *djed*, *car*, *bogataš* i *profesor* potvrđuju, dok je izostavljen posvojni pridjev *kumov*. Posvojne pridjevi *djedov*, *carev*, *profesoričin* (ženski oblik vjerojatno zbog glasovne promjene), *bogatašev* potvrđeni su sa značenjem „koji pripada“, dok su odnosni pridjevi različito opisani. Pridjev je *djedovski* dvojako opisan: „koji se odnosi na djedove“ i „koji je svojstven djedovima“. *Carski* je „koji se odnosi na cara i careve“, *bogataški* „koji se odnosi na

³ Radi usporedbe navode se značenja nasumice odabranih pridjeva iz navedenih priručnika.

⁴ U nastavku kratica za ovaj rječnik bit će HER.

bogataše“, *profesorski* „koji se odnosi na profesore“. U tome rječniku kao posebna natuknica stoji Kumov(sk)a slama.

Ako se navedeni podatci sažeto ispišu, slika je opisa značenja *kumova* i *kumovska* ovakva:

rječnik	<i>kumov</i>	<i>kumovski</i>
Akademijin rječnik	„koji pripada kumu“	„koji pripada kumu i kumovima“
Rječnik hrvatskoga jezika (1901.)	„što pripada kumu“	“što pripada kumovima ili kumu kojem god”
Rječnik hrvatskoga književnog jezika od preporoda do I.G. Kovačića (1986.)	„što pripada kumu“	-
Rječnik hrvatskoga jezika (2000.)		„koji je kao u kuma“
HER (2003.)		„koji se odnosi na kuma i kumstvo“

Hrvatski normativni priručnici (pravopisi,⁵ rječnici, savjetnici), ali i literatura koja se bavi astronomijom⁶, nude različite odgovore na pitanje je li slama u nazivu *Kumova* ili *Kumovska*.

Tablični će prikaz jasno pokazati kako različiti autori odgovaraju na to pitanje:

Pravopisi⁷

Hrvatski korijenski pravopis (1944.)	kumova ⁸
Boranić, Pravopis hrvatskog ili srpskog jezika (1951.)	kumovska
Pravopis hrvatskosrpskoga književnog jezika (1960.)	kumova
Babić – Finka – Moguš, Hrvatski pravopis (1971., 1996., 2004.)	kumova
Babić – Ham – Moguš, Hrvatski pravopis (2005.)	kumova
Babić – Moguš, Hrvatski pravopis (2010.)	kumova
Badurina – Marković – Mićanović, Hrvatski pravopis (2007.)	kumova
Anić – Silić, Pravopisni priručnik hrvatskosrpskog jezika (1986.); Pravopis hrvatskoga jezika (2001.)	kumova, kumovska (1986., 2001.)

⁵ Iako je za pravopis važnije što se piše malim, a što velikim slovom, oni se također uzimaju u obzir, prije svega zbog rječnika koji je sastavni dio svakoga pravopisa.

⁶ Andreić, Ž. i dr., 2011., Svjetlosno onečišćenje u Republici Hrvatskoj; Varat, D.; Andreić, Ž., 1999.; Astronomska početnica; Vujnović, V., 2005., Astronomija 1; Vujnović, V., 2004., Rječnik astronomije i fizike svemirskog prostora.

⁷ Pregled započinje s Hrvatskim korijenskim pravopisom jer se u pravopisima prije njega ne spominju nazivi *Kumova* i *Kumovska*. Isto se tako spomenuti naziv ne pojavljuje ni u starijim izdanjima rječnika.

⁸ U tome su pravopisu, kao i u djelima Ljudevita Jonkea oba člana pisana velikim slovom (*Kumova Slama*). Ostali pravopisi pišu prvi član velikim, a drugi malim slovom. Od ostalih priručnika, oba su člana pisana velikim slovom u Benešićevu rječniku (*Kumova Slama*), Hrvatskoj gramatici (1997.; *Kumova Slama*) i Brabec – Hraste – Živkovićevoj gramatici (*Kumovska Slama*).

Rječnici

Akademijin rječnik	kumovska
Broz – Iveković, Rječnik hrvatskoga jezika (1901.)	kumovska
Benešić, Rječnik hrvatskoga književnog jezika od preporoda do I.G. Kovačića (1986.)	kumova
Šonje (ur.), Rječnik hrvatskoga jezika (2000.)	kumovska
HER (2003.)	kumova, kumovska
Anić, Rječnik hrvatskoga jezika (2000., 2004.)	kumovska
Skok, Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika (1971.)	kumova, kumovska
Drvodelić, Englesko-hrvatsko-srpski rječnik (1962.)	kumova
Filipović, Englesko-hrvatsko ili srpski rječnik (1990.)	kumova

Gramatike

Brabec – Hraste – Živković, Gramatika hrvatskosrpskoga jezika (1954.)	kumovska
Barić, E. i dr., Hrvatska gramatika (1997.)	kumova

Savjetnici

Barić, E. i dr., Hrvatski jezični savjetnik (1999.)	kumova
---	--------

Enciklopedije

Opća i nacionalna enciklopedija (2006.)	kumova, kumovska
Suvremena ilustrirana opća enciklopedija (2007.)	kumova

Ostala literatura

Jonke, Književni jezik u teoriji i praksi (1965.), O hrvatskome jeziku u Telegramu od 1960. do 1968.	kumova
Jonke, Lj. (2005.), O hrvatskome jeziku u Telegramu od 1960. do 1968.	kumova
Ladan, Riječi (2000.), Život i riječi (2009.)	kumovska

Astronomska literatura

Vujnović: Rječnik astronomije i fizike svemirskoga prostora (2004.)	kumova
Vujnović: Astronomija 1 (2005.)	kumovska
Andreić i dr.: Svjetlosno onečišćenje u Republici Hrvatskoj (2011.)	kumova
Varat, D., Andreić, Ž.: Astronomska početnica (1999.)	kumova

Valja dati i dodatna pojašnjenja. Savjetnici,⁹ gramatike i pravopisi hrvatskoga jezika u većoj mjeri daju prednost pridjevu s dometkom *-ov*. U dvojezičnih i više-

⁹ Pavešić u Jezičnom savjetniku s gramatikom (1971.) ne navodi *Kumovu slamu* niti *Kumovsku slamu*.

jezičnih rječnika raspodjela je podjednaka dok su rječnici hrvatskoga jezika dali prednost *Kumovskoj slami*. Što se tiče literature koja se bavi astronomijom, prednost ima *Kumova slama*.¹⁰

Oba oblika (*kumova* i *kumovska*) možemo pronaći u Skokovu Etimologijskome rječniku hrvatskoga ili srpskoga jezika, Hrvatskome enciklopedijskom rječniku te Općoj i nacionalnoj enciklopediji. Nedosljednost je zapažena u Anić-Silićevu pravopisu (1986., 2001.) gdje je *Kumova slama* (1986.:80.; 2001.:97.) primjer za pisanje velikoga slova, a *Kumovska* je *slama* navedena u pravopisnome rječniku (1986.:189.; 2001.:935.).

Iz navedenoga se da zaključiti da oni priručnici koji su postavljeni ne samo jezično-opisno, nego i čvršće jezičnonormativno, prednost daju pridjevu s dometkom *-ov*.

Uzimajući u obzir sve navedene kriterije, možemo reći da je tu riječ o tvorbi pridjeva od imenica koje označuju ljude. Pridjevom *kumov* izriče se pripadanje te odnos prema određenome pojedincu označenom imenicom u pridjevnoj osnovi, a pridjevom *kumovski* odnos prema množini, tj. neodređenome pojedincu. Naziv je prema predaji i nastao kao opomena za „nedopušten i nečasni čin“, a taj je čin krađa – jednoga kuma, ne dvojice. Valjalo bi dati prednost obliku *Kumova slama* jer se pridjevom u toj sintagmi označuje pripadanje pojedincu.

Nadalje, *Kumova slama* jest nebesko tijelo i kao takva je neživo biće. Babić (1991.) u posebnu skupinu stavlja pridjeve od imena nebeskih tijela, kojima se uvijek domeće *-ov*, *-ev*, *-in*. Iako je naziv *Kumova* tvoren od opće imenice *kum*, mogli bismo i prema navedenom kriteriju prednost dati obliku s dometkom *-ov* jer bi se i *Kumova slama* mogla tvoriti analogijom prema istome obrascu kao i Saturnov prsten, Helijev komet, Orionov pojas, Bernardova petlja i Andromedina maglica.

Dakle, u nas su poznate *kumovske veze*, možemo reći da su ono iz priče o dvojici kumova – *kumovska posla*, ali krađa, prijevera i, napose, slama jesu – *kumove*.

Literatura ¹¹

- Babić, S. 1991., Tvorba riječi u hrvatskom književnom jeziku, Nacrt za gramatiku, HAZU, Zagreb
- Ladan, T., 2009., Život riječi, Novela Media, Zagreb
- Silić, J.; Pranjković, I., 2007., Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta, Zagreb
- Tafra, B., 1988., Razgraničavanje opisnih i odnosnih pridjeva (leksikološki i leksikografski problem), Rasprave ZJ, sv. 14, Zagreb, str. 185. – 197.
- Težak, S.; Babić, S., 2000., Gramatika hrvatskoga jezika, ŠK, Zagreb
- Znika, M., 1999., Posvojni i odnosni pridjevi, Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje, knj. 25., str. 377. – 389.

¹⁰ U Daruvaru je osnovano Astronomsko društvo *Kumova slama*.

¹¹ Ovdje se ne navodi literatura koja je navedena u tablicama ili bilješkama.

Sažetak

Ivana Trtanj, Učiteljski fakultet, Osijek

UDK 81'373, pregledni rad

primljen 24. studenog 2011., prihvaćen za tisak 24. travnja 2012.

Which Is the Correct Form of the Popular Name for Our Galaxy:

Kumova Slama or *Kumovska Slama*?

The paper discusses the formational suffix in the generally accepted Croatian name for our galaxy, the Milky Way. Since there are two forms that occur in normative handbooks: *Kumova Slama* and *Kumovska Slama*, the woman author comments the use and the meaning of the suffixes *-ov* and *-ski* for the formation of adjectives

DODIJELJENE ŠRETEROVE NAGRADE I PRIZNANJA ZA 2011.



Kada se govori o zakonskoj brizi o materinskom jeziku, Hrvatska još uvijek ne slijedi dobru europsku tradiciju – još nemamo zakon o jeziku, a većina ga europskih država ima, pa čak i države koje su nedavno ušle u Europsku Uniju. Ipak, kada je izbor najboljih novih riječi u pitanju, sa zadovoljstvom mogu reći da se lijepo ulijevamo u europsku maticu – govornicima brojnije zemlje od Hrvatske, Engleska i Francuska, završile su svoje izbore za 2011. Francuzi su najboljom novom riječi proglasili riječ *attachiant*, riječ nastalu spajanjem *attachant* (privlačan) i *chiant* (naporan). Engleska je najbolja riječ *squeezed middle* kao naziv za one „koji podnose najveći dio tereta vladinih novih poreza, a imaju najmanje izgleda da si taj teret nekako olakšaju“. Uz tu riječ, društveno dobro utemeljenu, u užem je izboru bila i sveza riječi *arapsko proljeće*. Očito da su Englezi jezikoslovno budni kada je politička zbilja u pitanju.

Hrvatske nove riječi, za koje je časopis *Jezik* raspisao natječaj, samo dijelom prate tu zbilju – riječ *bocar*, pristigla na ovogodišnji natječaj, otužno imenuje hrvatske društvene prilike jer je to naziv za osobu koja skuplja boce i od toga živi. Uz *bocara* dobro se slaže i pristigla nam riječ *plastenka*, plastična boca.

Slijedeći dobru hrvatsku tradiciju, a tako i europsku, završilo je 6. kolo natječaja za najbolju novu hrvatsku riječ, za Nagradu dr. Ivana Šretera. Kao i u prethodnih pet kola, natječaj je proveo časopis *Jezik*, a financijski je pokrovitelj natječaja Zaklada „Dr. Ivan Šreter“. Od ove godine imamo i vrijednu potporu Osječko-baranjske županije.

Uz Dane hrvatskoga jezika, 29. ožujka 2012., svečano su u Lipiku proglašeni pobjednici. Uz tri najbolje nove riječi, posebno je priznanje dodijeljeno i za promicanje hrvatske jezične kulture. Brojni su uzvanici i gosti iz Lipika, Zagreba i